

A MEZŐGAZDÁLKODÁS HELYZETE MAGYARORSZÁGON

Irta: LÉNARD BÉLA - (Debrecen)

Magyarország agrárállam, lakóainak több, mint fele (56.2 százaléka) földből akar megélni, tehát ha az ország szociális viszonyait vizsgáljuk, úgy elsősorban a magyar mezőgazdálkodás multját, jelenét és jövőjét kell tanulmányoznunk. Magyarország területe 16,148.314 kat. hold; ebből 61.1 százaléka szántóföld, a többi erdő, legelő, rét, stb. 6.3 százaléka pedig gazdasági művelés alatt nem álló föld. A mezőgazdasággal foglalkozók száma 4,900.000. A földbirtok elosztásról még a meglévő hivatalos statisztikai adatok is sötétek.

Magyarország földje az u. n. földreform előtt 1,138.980 birtokból állott. Ezeknek a megoszlása a következő:

1.130 nagybirtokosé (1000 holdon felül)	5,380.000 kat. hold,
9.630 középbirtokosé (100 holdon felül)	2,660.000 kat. hold,
1,138.881 kis- és törpebirtokosé (100 holdon alul)	8,110.000 kat. hold.

A földreform után a birtokok száma fölszökött 1,597.646-ra. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a reform a földdel együtt megélhetést is adott a földhöz juttatottak kezébe. Az új birtokok nagy része u. i. 0—1, és 1 és 2 holdas parcellákból állott. A statisztika szerint is a reform előtt 281.499 olyan „birtok“ volt, melynek területe 0—1 holdig terjedt és 184.605 olyan, melynek kiterjedése 1—2 holdas. A reform után az előbbi kategóriájú gazdaságok száma 551.714-re, az utóbbiaké pedig 277.391-re szökött. A földreform után tehát még mindig az a helyzet, hogy 29.320 birtokosnak, vagyis az összes birtokosok 1.9 százalékának tulajdonában van a magyar föld 53.9 százaléka és 1,568.326 gazdának, tehát az összes birtokosok 98.1 százalékának kezében pedig a föld 46.1 százaléka. A reform után is a latifundiumok, holtkézi és egyéb mammuth birtoktestek 3,793.000 kat. holdat tesznek ki. Megoszlásuk tulajdoncimek szerint a következő:

Hitbizományi birtokok száma	92,	területük	821.360 kat. hold
Egyházi és vallásalapítványi	1008,	„	1,039.488 „
Közbirtokossági	4103,	„	1,481.902 „
Kincstári	55,	„	238.272 „

A földreform folyamán felosztottak 940.048 holdat, az ország földjének 7.42 százalékát. Ebből az egyéni igénylők kaptak 690.706 holdat művelésre és 58.591 holdat házhelyekre; a földbirtokrendezés juttatott továbbá 1,90.750 hold földet a vitézi széknek, köztisztviselőknek, egyházaknak stb. Körülbelül 400.000 ember kapott földet, a legtöbbjük 1—1.5 holdas parcellát. A szegényparasztok kaptak 215.237 holdat. (A földreform után azonban még mindig kb. 1,100.000 földnélküli falusi proletár él Magyarországon.)

A földreform kétféle módon juttatott földet az igénylőknek: az első mód, az „arra érdemes“ földtelen zsellérek, akik 1—2 hold földet kaptak. A másik, földjük kiegészítését kérhették, 15 holdig, azok a törpebirtokosok, kik $\frac{1}{2}$ -től 1 hold földjükkel megélni nem tudtak. A földet természetesen nem ingyen kapták, hanem azért megváltási, még pedig igen borsos megváltási árat kellett fizetni. Egy mm. váltáságbúza árát P. 27.60-ban szabták meg. (1930 májusában újból szabályozták a váltáságbúza árát és

22 Pengőben állapították meg). Közben a búza ára több, mint 60 százalékkal zuhant, a földhöz juttatottakon azonban a megváltási összegeket behajtották. Azok a törpebirtokosok, akiknek földjét a reform következtében kiegészítették relative jobb helyzetben voltak, mint a földhöz csak most juttatott zsellér, mert ezek legalább régi gazdaságukban rendelkeztek, ha kis mértékben is, néhány ígás állattal és pár darab primitív eszközzel, mellyel földjüket, úgy ahogy megmunkálhatták. A földhöz juttatott zsellér azonban kénytelen volt földje művelésére idegen ígát kölcsön venni a gazdag paraszttól, és minden fogatos munkát (szántás, boronálás, hordás, stb.) azzal végeztetni. Fizetni természetesen nem tudott, így alakult ki a modern robot egy formája, minek során a szegény paraszt ledolgozza a kölcsön vett íga értékét. A földreform lebonyolítását végző *Országos Földbirtokrendező Bizottság* természetesen mindig az u. n. megváltást szenvedő nagybirtokos érdekeire volt tekintettel, s ezért a felosztott földek silány minőségű, kiuzsorázot talajú, a falvaktól messzefekvő parcellák; megművelésük így drága és felületes. A termés-eredmény katasztrofálisan alacsony (4—5 mm.), ami természetes is az olyan gazdálkodás keretében, ahol nincs se haszon-állat, se trágya, se rendesebb termelőeszköz. A zsellér helyzetén így a reform sem javított. (A 2—3 holdas kisparaszti üzem sem nyújt megélhetést.) A törpebirtokos megélhetési forrása továbbra is a nagybirtokon végzett napszámos-munka. A földhöz juttatott szegényparaszt munkája nagyrészt a földreform ellenére is a nagybirtoknak adná. De csak *adná* — mert arra mind kevesebb a szükség; hisz a nagybirtoknak vagy van elég tőkéje, vagy nincs — ha van, akkor üzemét mechanizálja, ha nincs, akkor extenzív gazdálkodást úz és egyik esetben sincs szüksége sok bérmunkásra. Ha viszont van, akkor azok bére képtelenül alacsony. A férfinapszám (1929-hez viszonyítva) országos átlagban tavasszal 2.50-ről 1 Pengőre, nyáron 4.30-ról 1.50-re, télen 2.00-ról P. —80 fillérre csökkent. Egy mezőgazdasági napszámos összkeresete optimálisan 180 munkanapot véve alapul évi 198.— Pengő!

A földreform utáni idők meghozták a mezőgazdaság hatalmas válságát. A tőkés termelési rend világszerte duló szerkezeti válsága eresztekéiben rázta meg a magyar mezőgazdaságot is. Az agrártermelvények ára sohasem hitt mértékben zuhant. Először a szemgazdálkodás jutott esődbe, a gabonaárak 70 százalékot estek; ezt követte az élőmarhaárak 60 százalékos zuhanása. A mezőgazdálkodást a világválságon kívül a kormányok ipartámogató védővamos politikája is súlyos helyzetbe hozta. Az ipari cikkek ára toronymagasan állt az agrárcikkek ára felett. Az agrárrolló szárai kinyíltak. 1931 nyara óta az ország autarkiára rendezkedett be. Ettől kezdve a magyar gyárak kényük-kedvükre diktálják az árakat, hisz a kormányok behozatali tilalmakkal védik őket a külföldi verseny elől. Természetes, hogy ilyen körülmények között a magyar mezőgazdaság ipari cikkeket venni nem tud. A már mechanizált mezőgazdasági birtokok gépeik nagy részét üzemben kívül helyezik, mert egyrészt képtelenek a kartell által diktált magas benzin-, olaj- és alkatrész-árakat megfizetni, másrészt pedig az állati és emberi munka ára igen alacsony. A magyar föld 1928 óta fokozatosan eladósodott. A mezőgazdák egy része a konjunkturás évek áringadozásai után újabb termelési ágakra való áttéréssel kísérletezett, amihez pénz kellett. A bankok eleinte a föld forgalmi árának kb. 35—40 százalékát folyósították jelzálog és váltókölcsön formájában. A kölcsönt a legtöbb gazda állatállományának felfrissítésére és más beruházásokra fordította, mert ebben az időben a haszonállat-tartás még gazdaságosnak bizonyult. A tehenészetek száma 1929—30-ban erősen megnőtt. A tejelő tehenek ára a nagy kereset folytán erősen felszökött (1929-ben egy 14—16 liter tejet adó tehen ár 350—400 Pengő). Kezdetben a gazdák a kölcsön

után tűrhetően fizették a kamatot, de mert a kölcsön révén vásárolt állatok, gépek stb. ára állandóan esett, a kölcsön törlesztése mind nehezebbé vált. A pénzüintézetek természetesen kihasználják adósaik helyzetét s a kamatot magasan az uzsora fölé emelték. Előfordult, hogy fővárosi bankok évi 24—28 százalékos kamatot számítottak fel. Erre következtek a kormány u. n. gazdavédelmi intézkedései. A kamatot maximálták és a gazdaadósságokra moratóriumot rendeltek el. A moratórium értelmében a kamatot fizető gazda földjét árverezni nem lehet. A gazdamoratórium ebben a formában 1933 decemberéig tartott s újabb rendelkezések szerint pedig a kormány által kiküldött bizottságok vizsgálják felül a védettséget kért gazdák kölcsönügyeit s indokolt esetben elrendelhetik a csődönkívüli kényszerjegyzséget. A kamatláb maximálása nem sokat javított a birtokosok, főleg a törpebirtokosok helyzetén. A kamatot fizetni éveig nem tudó kisparasztk tartozása a tőkéhez írt kamattartozásokkal együtt (évenként 14—16 százalék) az eredeti tartozás duplájára duzzadt. Az így fölszaporozott tőke után fizetett mérsékelt kamat ugyanazt a terhet jelenti az adós gazda számára. A magyar föld eladósodását az alábbi táblázat szemlélteti:

		Abszolút összeg	Holdankénti teher
		millió pengőben	
0—5	holdig	303.6	740.2
5—10	"	203.8	410
10—20	"	251.5	437
20—100	"	278.7	415
100—500	"	231	313.6
500—1000	"	131.8	303.1
1000 holdon felül		388	243.5

Kitünik a táblázatból, hogy a 0—5 holdig terjedő törpebirtokos parasztk földjét holdanként 740.— P. terheli, míg az 1000 holdon fölüli nagybirtokot csak 243.— P. Nem említve a 396.7 milliót kitevő be nem kebelezett váltókölcsönöket, ami jórészt szintén a kisparasztkot terheli, ebből a súlyos fajtájú kölcsönből ugyanis a 0—5 holdas gazdaságokra 167 milli esik. Ezekhez a terhekhez járul a mezőgazdaság 177 milliót kitevő adóhátraléka. Ennek az adóhátraléknak 70 százaléka ugyancsak a törpebirtokot terheli. A birtokok teherbíróképességének megállapítása mértékéül a hatóságok a kataszteri tiszta jövedelem 40-szeresét jelölik meg. Azokat a gazdaságokat viszont, amelyek ezt a mértéket meghaladják, tulterhelteknek minősítik. Az egyes birtokkategóriák esetében az összes megterhelt 20 holdon fölüli birtokok közül 35.6 százaléka tulterhelt, míg a kisparaszti birtokok közül 42 százaléka. A moratórium során 90.240 gazdaságot nyilvánítottak védettnek. Ezekből 1934 júliusáig 14.586 gazdaságnak szünt meg a védettsége, mégpedig 10.500 esetben a pénzüintézetek kérésére, kamat nemfizetés miatt, 3.500 esetben egyéb hitelezők kérésére, és 99 esetben állami szolgáltatások elmulasztása miatt. A pénzüintézetek legújabb statisztikájából kiderül, hogy amíg az u. n. védett gazdák 71 százaléka tudott kamatfizetési kötelezettségének eleget tenni, addig a nem védett birtokosoknak csak 66 százaléka. Az a körülmény, hogy a védettség az összesetek 16 százalékában már az első félév folyamán nem volt fenntartható, s hogy a moratórium első 10 hónapja alatt a védett gazdaságok 29 százaléka nem tudott kamatot fizetni, oda mutat, hogy az elkövetkezendő időben ez a szám majd még jobban emelkedik s a kisbirtokosok nagy tömegén semmiféle moratóriális rendelkezés nem segít. A moratórium első éve alatt lefolyt árveréseken a bankok 11.400 hold földet vásároltak átlagos 290.— Pengős holdankénti árban.

Az eladósodási statisztika igazolja még, hogy a magyar gazda, de főleg a kis- és törpebirtokos csak látszólagos tulajdonosa földjének, a

föld tulajdonképpen a kölcsönt nyújtó bankoké. (Valójában ez a földtulajdon kevés kézbe való koncentrálása.)

A kormány egyéb válságenyhítést törekvő intézkedései szintén csak a zsirosparaszt és a nagybirtokon segítettek. A *boletta* pl. csak a piacra termelő birtokos helyzetén könnyít, hisz a szegényparaszt 2—5 holdján a saját családja eltartására sem tud eleget termelni.

Ujabbán divatos jelszó lett az „irányított gazdálkodás“. Ezzel függ össze szorosan a mezőgazdaság erőszakosan szorgalmazott kiviteli tevékenysége. Kérdés azonban, hogy ki számára hasznos az erőltetett kivitel? A mg. kivített a Külkereskedelmi Intézet irányítása mellett működő, kartellekbe tömörült, — nagyrészt bankérdekkörbe tartozó monopóliumos szindikátusok bonyolítják le. Ezek a nagytőkés érdekeltségek korlátlan urai úgy a belföldi piacnak, mint a kivitelnek.

Nézzük, mi megy végbe a belföldi piacokon.

Itt is a mindenfajta állami kedvezményben részesített monopóliumos kartellek diktálják az árakat. Magyarországon hivatalos megállapítás szerint 323 kartell uralkodik. A belső piacon a mezőgazdasági cikkek termelői ára és a városi fogyasztási árak közti diszparitás igen nagy. Ezt a diszparitást részben a közvetítő kereskedelem, részben a nagy állami és községi adók és járulékok okozzák, nagy részét azonban a monopóliumos kartellek urai kapják. A legnagyobb diszparitással dolgozik a tejkartell, amely annyira megdrágította pl. a fővárosi vásárlóval szemben a tej árát, hogy Budapesten a tej fogyasztása a három év alatt 380.000 literről 224.000 literre csökkent. A paraszt ilyen körülmények közt a legkevésbé sem tudja állattenyésztésének termékeit értékesíteni. Ennek következménye, hogy az állatállomány évről-évre csökken. 1931-ben Magyarországon volt 1,814.000, 1932-ben 1,810.000, 1933-ban 1,697.000 szarvasmarha, az 1934-es adatok hiányoznak, de megbízható becslések szerint a mai marhaállomány alig éri el az 1.4 milliót. A sertésállomány erősebben csökken: 1931-ben volt 2,714.635, 1933-ban 1,899.439 sertés, 1934-ben ez a szám előreláthatóan 1.5 millió. A juhállományra is ugyanez áll. 1931-ben volt az országban 1,440.409, 1932-ben 1,210.491, 1933-ban már csak 1,056.218 juh. Közben a gyapjuárak világpiacszerte történt zuhanásával együtt Magyarországon 1925 óta P. 3.80-ról — P. 0.70—0.80-re esett kg.-ként, s csak 1934 folyamán emelkedett P. 1.50—1.60-ra. Ennek a magyarázata abban rejlik, hogy a kartell a magyarországi egyre növekvő belső gyapjuszükséglettel mitsem törődve, Németországba 2.2 millió kg. gyapjut vitt ki, s mert a magyarországi gyapjufeldolgozó gyárak szükséglete egyre nő, az ország a kivitt gyapju pótlására behozatalra szorul. Természetes viszont, hogy a behozatalt ismét a pár hónappal ezelőtt exportáló kartell bonyolítja le. Az árak ez értelmetlen és indokolatlan körforgása így csak azért történik, hogy a termények minden helyváltoztatásán a kartell keressen.

Az állatállomány állandó csökkenésének másik főoka az erőtakaromány magas ára. Ez is szorosan összefügg a kormány nagyipari kartelleket támogató politikájával. A vérliszt és olajpogácsa ára az érvényben lévő állatárakhoz viszonyítva, egész Európában Magyarországon a legmagasabb. Hasonló a helyzet a korpá esetében is. A búzaborpa ára a búza árának 69 százaléka, Európában viszont ez a százalék átlagosan csak 40—42. A mesterséges takarmányok magas ára is csak a feldolgozó ipart gazdagítja. Ilyen körülmények közt az ország állatállománya állandóan sorvad. Főleg a kisparaszt dobja állatjait minden áron piacra. A tömeges élőállat-kinálatra viszont az árak zuhannak. 1932 októberében az ökör élősúlya kg.-ként 65 fillér, ma 45 fillér. A sertés ára is két év óta állandóan esik. A kövér sertés 22 százalékot, a sovány 35 százalékot esett.

Az élősértés exportja, — bármennyire szorgalmazzák — visszaesett, főleg zsirt exportál az ország. A sertés nagybani hizlalásával csak a nagybirtok foglalkozik; a szegényparasztság ösztövére disznai alig értékesíthetők. A baromfi és a tojás belföldi piacain is a tulkinálat erősen lenyomja az árakat. Itt is a nagybirtok intenzív baromfi-farmjai termelhetnek darabonkénti kis nyereség mellett. A szegényparasztság parlagi tyúkjai és apró tojásaik alig értékesíthetők. A tojás ára 1932 őszén 11, ma 8 fillér, de a tojáskartell 3—4 fillérért vásárolja össze. Az apró baromfi ára 1932—1934-ig P. 1.20-ról, 95 fillérré esett.

Az állatállomány minősége, főleg a törpegazdaságokban, szintén erősen leromlott. A tehénállomány 64 százaléka tuberkulotikus. A sertéspestis és orbánc pusztítása évről-évre nő. A baromfikolera egész falvak szárnyasállományát pusztítja el. Hiába fejlődik az állatorvosi tudomány és szerológia, a szérumkartell árait legfeljebb a nagybirtok tudja megfizetni. Az állati oltóanyagok gyártási monopóliuma két-három kartell kezében van, s ezek árai 50 százalékkal magasabbak, mint külföldön. Ezt megfizetni a kisgazdaságok nem tudják.

Ugyanez a helyzet a növénytermelés ágaiban is. Állami segédlettel alakult meg a burgonyakartell. 1934-ben a burgonya terméshozama az átlagosnál jóval magasabb, (23.4 millió mm., ami 38 százalékkal több, mint az utóbbi évek átlaga), az ebből folyó jövedelemtöbbletet részben a nagybirtok (minőségi termelés révén), de méginkább a kartell nyeli el. Papiron ugyanis a termelő P. 3.87-et kap a burgonya q-jáért, de csak papiron, mert ezt az árat csak a nagybirtok érheti el, ugyanis a kistermelő törpebirtokos, kinek égető szüksége van a pénzre, az esetek legnagyobb részében kész olcsóbban is elherdálni burgonyáját és inkább fiktív nyugtát állít ki a kartell bevásárló közegének. De még a P. 3.87-es termelői ár is, mire a városi fogyasztóhoz kerül P. 10—11-re emelkedik mm-ként. A mezőgazdálkodás minden termelvényével zuhanó termelői és még mindig aránytalanul magas fogyasztási árak állapíthatók meg. Haszonra termelni csak a nagybirtok tud, mert a kiviteli szindikátus csak kitűnő és versenyképes agrárcikkeket vásárol, ezt pedig a kezdetlegesen termelő kisparaszti üzem előállítani nem képes. A belföldi fogyasztás zsugorodása miatt megnövekedett kivitel csak a nagybirtok helyzetét teszi előnyössé.

(Még egy közlemény)

V I H A R A F O L Y Ó N

Irta: MORVAY GYULA (Tardoskedd)

Felkelt a nap, az emberek is felkeltek. A széles uccán csak a disznópásztor ment és hóna alatt levő tülkét javítgatta. Házak előtt a fűzfák levelei súgva mozogtak a reggeli levegőmozgásban. Falu széle felé volt a ház, ahol az asszony felkelt. Felöltözött és az udvar hátulsó részében rózsét kapart össze, azzal begyűjtött. Addig a gyerekek aludtak.

Puha volt a levegő, pedig már a margaréták a földre hullottak, tegnap már megjelent az első köd a szürke tallók fölött. Cseresznyeérés után, aratás után már itt is az ősz. Ebben a langyos levegőben csak lustán motolláztak az asszony kezei, amint a rózsét szedte az udvaron.

Amíg a reggeli készült, megmosakodott. Haját kétfelé fésülte, tegnap-mosott kendőt tett fejére. Tiszta volt ruhája és teste is tisztaságtól illatozott. Két gyereke volt. Testén keményen hajlott a hús, arca fehér volt és fogai porcellánként villantak a reggeli napba. Fiatal-testű, erős-húsú szép asszony volt Erki Rozál.